

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΣΤΡΑΤΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

[Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὴν Α' 15ετίαν τοῦ 20ου αἰῶνος ἡ Ἑλλάς εἶδε γὰ σταδιοδρομῆ λαμπρὸν καὶ προοδευτικὸν ἴδρυμα, τὴν Ἐμπορικὴν καὶ Βιομηχανικὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν. Οἱ ἀπόφοιτοι τῆς, ἐγγνώμονες πρὸς τὴν πνευματικὴν τῶν τροφόν, διοργάνωσαν τὴν 30 Μαρτίου 1951 σεμνὴν ἀναμνηστικὴν συγκέντρωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ΑΣΒΣ. Ὁ Διευθυντὴς τῆς ΑΣΒΣ κ. Στρ. Παπαϊωάννου, τοῦ ὁποῦ τοῦ πατὴρ διηθύνε το Ἐμπορικὸν Τμήμα τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ σειράν ἐτῶν ὡς Καθηγητὴς τῶν Ἐμπορικῶν Μαθημάτων, παρεκλήθη γὰ ὁμιλήσῃ διὰ τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰδρύματος καὶ τοὺς ἰδρυτὰς του, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰς ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικὰς, πολιτικὰς καὶ πνευματικὰς συνθήκας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Παρατίθεται κατωτέρω ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Παπαϊωάννου].

Τιμώντας τὴ γόνιμη δράση τοῦ παρελθόντος τὴ δένουμε περισσότερο μὲ τὴ δημιουργικὴ προσπάθεια τοῦ παρόντος καὶ τίς ἐλπίδες τοῦ μέλλοντος «Τὸ παρὸν—λέει ὁ μεγάλος Ζωρὲς— εἶναι μιὰ στιγμή τῆς Ἀνθρωπότητας. Σ' αὐτὴ τὴ στιγμή συγκεντρώνεται τὸ μεγαλεῖο τοῦ παρελθόντος καὶ παρασκευάζεται ἡ δόξα τοῦ μέλλοντος».

Συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ, Κυρίες καὶ Κύριοι, στὴν αἴθουσα ἐνὸς Ἰδρύματος ποῦ ἀντλήσε ἀπὸ τὴν Ἐμπορικὴ καὶ Βιομηχανικὴ Ἀκαδημία πολὺτιμα διδάγματα, προσκαλεσμένοι τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν πτυχιούχων τῆς, ποῦ ὑπῆρξαν πολὺτιμοι συντελεστὲς τῆς οἰκονομικῆς ἀνθῆσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου τῆς Χώρας. Συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ ἔργον τῆς. Χρέος μας εἶναι νὰ τὸ τιμήσουμε, γιὰτὶ ἡ «Ἀκαδημία» ὑπῆρξε ἀληθινὰ ἓνα πρωτοπόρο καὶ ἰδιότυπο μορφωτικὸ Ἰδρυμα, ἄξιο νὰ τοποθετηθῇ μέσα στὸ κοινωνικὸ, οἰκονομικὸ καὶ πνευματικὸ πλαίσιο ποῦ γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε.

I

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΠΟ ΤΟ 1881 ΩΣ ΤΟ 1894

Ἡ κατάσταση τῆς Χώρας

Ἡ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτας τὸ 1881 δὲν ἀποτελεῖ μόνον στοιχεῖο ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος παρὰ καὶ ἀφετηρία βασικὴ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ διάρθρωσὴ τῆς καὶ σημαντικὸ σταθμὸ στὴν πνευματικὴ τῆς πορεία. Ἡ Χώρα βγήκε ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐθνικὴ μας Ἐπανάσταση τοῦ 1821 μικρὴ σὲ ἔκταση, ἀραιὴ σὲ πληθυσμὸ, καταστραμμένη καὶ φτωχὴ. Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες ἔγινε εὐκόλη λεία τῶν καθυστερημένων στοιχείων. Τὸ μεγάλο κοινωνικοπολιτικὸ Κίνημα τῶν Φιλικῶν εἶχε προδοθῇ. Τὰ συνθήματα τοῦ Ρήγα εἶχαν λησμονηθῇ. Τὰ Δημοκρατικὰ Συντάγματα τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου εἶχαν καταργηθῇ.

Οἱ Βαυαροὶ κυβερνοῦσαν μὲ τοὺς κοτζαμπάσηδες, πού οἱ περισσότεροὶ ἦταν συνεργάτες τοῦ Τούρκου, καί πολλές φορές ἦταν χειρότεροι ἀπ' αὐτόν. Τὸν Τούρκο δυνάστη διαδέχθηκαν τὰ καθυστερημένα στοιχεῖα τοῦ Τόπου —τὰ τζάκια— μιὰ ὀλιγαρχία πού ροκάνιζε τοὺς λίγους πόρους του, ἀνίκανη γιὰ δημιουργία, ὀμφαλοσκοπικὴ καὶ συνεπαρμένη δῆθεν ἀπὸ τὸ δράμα τῆς «κόκκινης μελιᾶς». Τὰ 40 ο)ο τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπορροφούσαν οἱ τάχος πολεμικὲς παρασκευές γιὰ χάρη τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τῆ στιγμῆ πού τὸ Ἔθνος εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ δουλειὰ δημιουργικὴ, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπιβίωσῃ καὶ νὰ ἀνδρωθῇ, γιὰ νὰ ἀξιώσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπόδουλων ὁμοεθνῶν. Ἀσυνείδητη καὶ κακοποιὰ ἡ ὀλιγαρχία κρατοῦσε τὸν Τόπο σὲ μαρασμὸ καὶ τὸ Λαὸ στὸ σκοτάδι.

Ἡ πρώτη μακρὰ πρωθυπουργία (1882—1885) τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη, τοῦ φωτισμένου Ἑλληνα πολιτικοῦ, ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς καινούριας περιόδου γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Χ. Τρικούπης, πού τὸν νίκησαν τὸ 1895 τὰ ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα, ὅπως νίκησαν τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο τὴν 1 Νοεμβρίου τοῦ 1920, στάθηκε στ' ἀλήθεια μιὰ μεγάλη μορφή, ἐκπροσωπευτικὴ τῶν νέων δυνάμεων πού διαμορφώνονταν στὸν Τόπο καὶ τῶν νέων τάσεων καὶ ἰδανικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἡ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀστικῆς τάξεως στὸν Τόπο μας πρέπει νὰ τοποθετηθῇ στὴν ἐποχὴ μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους.

Ἡ προηγούμενη ἔκτασιν τῆς Χώρας ἦταν 50 211 τετρ. χλμ. καὶ ὁ πληθυσμὸς (ἀπογραφή τοῦ 1879) 1 679 470 κάτοικοι, ἤτοι 33,5 ἀπάνω κάτω ψυχὲς κατὰ τετραγ. χιλιόμετρο. Ἡ ἔκτασιν τὸ 1889 ἀυξάνεται σὲ 63 606 τετρ.χλμ. καὶ ὁ πληθυσμὸς γίνεται 2 187 208 κάτοικοι, ἤτοι 34,4 πάνω κάτω κάτοικοι κάθε τετρ. χιλιόμετρο. Ἡ ἀπογραφή τοῦ 1896 παρουσιάζει τὸν πληθυσμὸ ἀυξημένον κατὰ 11,3 ο)ο, δηλαδὴ 2 433 806 κατοίκους μὲ 38,26 κατοίκους κάθε τετρ. χιλιόμετρο.

Οἱ πλουτοπαγωγικὲς πηγὲς ἦταν λίγες. Τὸ ἔδαφος φτωχό. Τίποτα δὲ γινόταν νὰ ἀξιοποιηθῇ. Οἱ ἀγρότες ἦταν δοῦλοι καὶ ἡ ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς πρωτόγονη. Ἀπόμεναν ἡ ναυτιλία καὶ ἡ μικρὴ βιοτεχνία. Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα ἀντιμετωπιζόταν μὲ τὸ διορισμὸ ἀργομισθῶν ὡς τὴν ἡμέρα πού θὰ ἀνέβαινε στὴν ἐξουσία τὸ ἀντίπαλο κόμμα. Ἡ ληστεία καὶ ἡ ζωοκλοπὴ μαστίζανε τὴ Χώρα.

Στὴν οὐσία, τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδας, γιὰ τὸν κάθε πολιτικὸ, ἔφταναν ὡς τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας του, οἱ τραπεζορήτορες ὅμως μιλοῦσαν γιὰ Μεγάλῃ Ἑλλάδα —μεγάλῃ τουλάχιστον ὅσο ἡ Ἑλλάδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ κοτζαμπασισμὸς σκέπαζε ὅλη τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ ἀπόπνιγε τίς γόνιμες δυνάμεις τῆς, ἐκμεταλλεύονταν τὴν ὑπαιθρο καὶ πίεζε, σέρνοντας πίσω του τὰ καθυστερημένα ἀγροτικὰ στοιχεῖα, τίς πόλεις καὶ τὰ προοδευτικὰ τους στοιχεῖα. Ἡ περίοδος τοῦ 1870—75 ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς ἀθλιότερες τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου. Τὸ πολιτικὸ ξεχαρβάλωμα εἶχεν ἀποκορυφωθῇ καὶ ἡ φαυλοκρατία ὀργιάζε. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν «Στηλιτικῶν», τῆς τελευταίας κυβερνήσεως Βούλγαρη.

Ἡ περίοδος Τρικώπης

Μετὰ ἀπὸ τὸ 1880 ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται ἡ ἀστική τάξη. Χάρη στὸ καινούριο δασμολόγιο, ποῦ παρὰ τὸν κύριο ταμειυτικὸ του σκοπὸ περιεῖχε προστατευτικὰς γιὰ τὴ βιομηχανία διατάξεις, διαμορφώνονται οἱ πρῶτες βιομηχανίες. Ὁ Τρικώπης, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἀντίδραση τῆς ὀλιγαρχίας, κατασκευάζει δρόμους, λιμάνια, σιδηροδρομικὰς γραμμὰς. Ἀπὸ τὸ 1889 μάλιστα μπορεῖ ὁ καθένας νὰ ἀντιληφθῆ πὼς ἡ Χώρα μπήκε σὲ καινούρια περίοδο οἰκονομικῆς ἐξορμήσεως. Ἐπωφελεῖς ἐμπορικὰς συμβάσεις μὲ τὶς κυριότερες εὐρωπαϊκὰς χώρας πραγματοποιήθηκαν καὶ προστατεύθηκαν τὰ κύρια ἑλληνικὰ προϊόντα, ἐνῶ ἡ ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων ἔχει πιά ἀρχίσει. Ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου, ποῦ εἶχε ἀρχίσει τὸ 1880, τελειώνει συμβολικὰ ἀπὸ τῆ «Νέα Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία» τὸ 1893. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἀποκτάνε ἐμπιστοσύνη στὸ νεαρὸ μικρὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, καθὼς καὶ οἱ ξένοι δανειστὲς. Κεφάλαια ἱκανοποιητικὰ μπαίνουν στὴ Χώρα.

Τὸ 1895, γιὰ πρώτη φορά, γίνεται ὑποχρεωτικὴ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευση. Εἶνε μιά νίκη αὐτὸ, τῆς ἀστικῆς τάξεως ἀντίκρου στὴν ὀλιγαρχία. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε δίκιο νὰ εἰπῆ στὸν Ὅθωνα, δείχνοντας τὸ Πανεπιστήμιο : «Αὐτὸ θὰ σὲ φάη Μεγαλειότατε». Ἐννοοῦσε πὼς τὸ πνευματικὸ αὐτὸ Ἴδρυμα ἦταν προορισμένον νὰ καταλύσῃ τὴν ὀλιγαρχία, ποῦ στηρίζε τὴ δύναμή της στὸ σκοτάδι καὶ στὴν ἀμάθεια, ἐνῶ δῆθεν σεληνιάζοταν γιὰ τὴν «πάτριον γλῶσσαν» καὶ ἐνῶ διακήρυσσε πὼς ἡ «Ἑλλάς εἶνε ἡ χώρα τῶν Γραμμάτων».

Βέβαια, τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ Ἴδρύματα ἔχουν χρέος νὰ ἀποτελοῦν τὴν πρωτοπορία τοῦ ἔθνους, γιὰτὶ τότε μόνον εἶνε ἔθνικα. Ἐθνικὰς δυνάμεις εἶνε μονάχα οἱ προοδευτικὰς δυνάμεις. Ἡ ἀντίδραση, εἴτε δεξιᾶς εἴτε ἀριστερᾶς μορφῆς, εἶνε ἔξω ἀπὸ τὸ ἔθνος καὶ πολλὰς φορὰς ἐναντίον του. Αὐτὸ μᾶς διδάσκει ἡ Ἱστορία, περισσότερο δὲ ἡ Ἑλληνικὴ.

Ἀποτέλεσμα τῶν νέων τούτων διαμορφώσεων εἶνε ἡ ἀνάπτυξη τῆς μικρῆς βιομηχανίας : Τὸ 1875 ἡ ἐγκαταστημένη δύναμη ἦταν 1887 ἵπποι, τὸ 1889 ἀνέβηκε σὲ 5568 ἵππους καὶ τὸ 1892 ἔφτασε τοὺς 10000 ἵππους, δηλαδὴ μέσα σὲ δεκαεπτὰ χρόνια ὑπερπενταπλασιάστηκε. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία εἶχε ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα τῆς ἀκτοπλοίας στὰ τουρκικὰ λιμάνια καὶ τὸ 1890 ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἔφθαναν τὴ μεγαλύτερῃ τους ἀξία, μὲ ἀναλογία ἐξαγωγῆς τὰ 73 ο)ο τῶν εἰσαγωγῶν, ἐνῶ ἡ μέση τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ Παρισίων ἔφτανε μόνον τὸ 1,23.

Παράλληλα γίνεται—χάρη στὸ Ροῦδη—μιά οὐσιαστικὴ μεταβολὴ στὰ γράμματα. Ὁ διακεκριμένος λόγιος καὶ κριτικός, καὶ ἀγαπητὸς μου φίλος, Κλέων Παράσχος, περιγράφει τόσο ὠραῖα τὴν κατάσταση τοῦ περίφημου ἔργου του γιὰ τὸν Ροῦδη. Οἱ νέοι λόγιοι, ὁ Προβελέγγιος, ὁ Καμπούρογλου, ὁ Δροσίνης, ὁ Πολέμης καὶ ἰδιαίτερα ὁ μέγας μας Κωστής Παλαμᾶς σηκώνονται γιὰ νὰ ρίξουν τὰ εἰδῶλα, νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν ἄρρωστο ψευτορομαντισμὸ καὶ γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸ στεγνὸ καθαρευουσιανισμὸ, ὄνειροπολῶντας νὰ δημιουργήσουν κάτι νέο, ὑγιές.

ἑλληνικό. Ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐπανάσταση τῶν νέων λογίων συντελεῖται μεταξὺ 1879 καὶ 1881, μαζί με τὴν οικονομικὴ ἐξόρμηση τῆς διαμορφωμένης πιά ἀστικής τάξης.

Λίγο ἀργότερα, τὸ 1888, ὁ Ψυχάρης θὰ δημοσιεύσῃ τὸ περίφημο «Ταξίδι μου» καὶ ἡ μάχη ἀνάμεσα στὸν καθαρευουσιανισμό καὶ τὸ δημοτικισμό θὰ ξαναρχίσει ὀξεῖα, ὅπως ἦταν καὶ κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα καὶ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα. Ὁ ντεληγιαννισμὸς στὴν πολιτικὴ θὰ βρῆ τὸ μιστριωτισμὸ στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ὁ ἕνας θὰ εἶνε τὸ ἀναγκαῖο συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου.

Ὅποιοι δὲν καταλαβαίνει τὴ βασικὴ σημασία τῶν οικονομικῶν φαινομένων—λέω βασικὴ καὶ ὄχι ἀποκλειστικὴ—δὲν ἔχει παρὰ νὰ σκεφθῆ ἀπάνω στὴ σχέση τῶν πολιτικοοικονομικῶν φαινομένων τοῦ 1880 καὶ τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἴδιας ἐποχῆς, ἀπάνω στὸ σύνδεσμο τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τοῦ μιστριωτισμοῦ. Ἡ μάχη ποῦ δόθηκε ἄλλοτε στὰ Γιάννενα καὶ τίς Κυδωνίες, ἡ μάχη ἐναντίον τῶν μεγάλων Δασκάλων τοῦ Ἔθνους, τοῦ Ψαλλίδα, τοῦ Βηλαρά, τοῦ Φιλιππίδη, τοῦ Κωνσταντᾶ, τοῦ Ἐπιφανείου, τοῦ Μελετίου, τοῦ Μεθοδίου, ἐπαναλήφθηκε ἄλλη μιά φορά. Ἡ ὀλιγαρχία θὰ δημιουργήσῃ νευρώσεις ἀπὸ τίς ὁποῖες τὸ Ἔθνος πολὺ θὰ ζημιωθῆ. Καὶ δυστυχῶς δὲ θάνε γιὰ τελευταία φορά.

Δυστυχῶς τὸ 1892 πέφτει ὁ Τρικούπης καὶ ἡ κυβέρνησις Δεληγιάννη ποῦ ἀνάλαβε, σήμαινε ὄχι μόνον νίκη τῆς ὀλιγαρχίας, τῶν ἀντιδραστικῶν δυνάμεων, παρὰ μαζί κι ἀνόητη μεγαλοῖδεατικὴ πολιτικὴ. Ἡ γενικὴ ἐπιστράτευση τοῦ 1892 καὶ τὸ Κρητικὸ ζήτημα ἐξασθενοῦν τὸν Τόπο τόσο ὥστε ὁ Τρικούπης, ποῦ ξαναγύρισε στὴν ἐξουσία, νὰ διακηρύξῃ: «Δυστυχῶς ἐπτώχευσάμεν». Τὸ συνάλλαγμα ἀπὸ 1,23 φτάνει τὸ 1,60 γιὰ νὰ ἀνέβῃ τὸ 1895 στὰ 1,80. Στὶς κατοπινὲς ἐκλογὰς ὁ Τρικούπης καταψηφίζεται καὶ τὸ 1895 πέθαινει ἐξόριστος στὶς Κάννες. Μιά πολιτικὴ φυσιογνωμία πρώτης γραμμῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς ἀξίας ἔσβησε.

Γράφει τότε στὰ «Σατιρικὰ Γυμνάσματα» τοῦ ὁ Κωστής Παλαμᾶς:

Προδότες οἱ Τρικούπηδες' κρεμάλα.
Κι οἱ Ψυχάρηδες: γιούχα! Πλερωμένοι
Νὰ ἡ Ἑλλάδα' ἀρσακιώτισσα δασκάλα
μὲ λογιότατους παραγεμισμένη.

Ἐναντίρρητα, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη ἀρχίζει περίοδος ντεληγιαννισμοῦ. Τὴν ἠθικὴ καὶ ψυχικὴ κατάπτωση ἐκφράζουν οἱ σατιρικοὶ στίχοι τοῦ Παλαμᾶ:

Γιὰ τὴν «Πατρίς» καβγά στοὺς καφενέδες
. . . . καὶ κοιμισμένη στὰ δνειρὰ τῆς βλέπει,
μουρλή, γλωσσοκοπάνα πολιτεία
τὸν Περικλῆ. . . . Μὰ ὁ Χασεκῆς τῆς πρέπει!

Εἶνε ὅμως ἐπίσης ἀναντίρρητο πὼς ἡ ἀστικὴ τάξη δυναμώνει καὶ παρασκευάζει—πολὺ ἀργὰ ἔστω—τὴν οἰκονομικὴ—καὶ κατ' ἀνάγκην τὴν πολιτικὴ—ἀναγέννηση τοῦ Τόπου.

Οι ιδρυτές

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1894), Κυρίες καὶ Κύριοι, ἰδρύεται ἡ «Ἐμπορικὴ καὶ Βιομηχανικὴ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν» ἀπὸ δυὸ νεαροὺς ἐπιστήμονες. Τὸν Ὅθωνα Ρουσσόπουλο καὶ τὸ Γιάννη Γεράκη. Ὁ πρῶτος, δυναμικὸς τύπος, ποὺ συνδύαζε τὴ θέληση καὶ τὴν ἐπιχειρηματικὴ πρωτοβουλία μὲ ἄρτια ἐπιστημονικὴ κατάρτιση, ἦταν χαρακτηριστικὸ δείγμα Ἑλληνα φωτισμένου, δημιουργικοῦ καὶ πρωτοπόρου ἀστοῦ. Οἱ λόγοι του, τὰ ἄρθρα του, οἱ μελέτες του, ἀποδείχνουν τὸ δυναμισμό του, τὴ θέλησὴ του νὰ συντελέσῃ αὐτός, ὁ ἐπιστήμονας, μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸ του ἔργο, στὸ γοργὸ μετασχηματισμὸ τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ἀπὸ πρωτόγονη καὶ καθυστερημένη σὲ συγχρονισμένη καὶ πλοῦσια.

Τύπος ὀρθολογιστῆ τοῦ 19ου αἰῶνα, βοηθὸς τοῦ μεγάλου Χόφμαν —τοῦ ἐφευρέτη τῶν χρωμάτων ἀνιλίνης— πίστευε στὴ παντοδυναμία τῆς Ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀγιότητα τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας. Πίστευε πὼς πρέπει νὰ καταπολεμηθῇ ἡ μετανάστευση, ποὺ ἀποστερεῖ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ δυναμικότερα στοιχεῖα—τοὺς νέους—καὶ πὼς μόνον μέσο νὰ λυθῇ τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα ἦταν νὰ ἰδρυθοῦν καινούριες βιομηχανίες καὶ νὰ αὐξήσουν οἱ πλουτοπαραγωγικὲς πηγές τῆς Χώρας, ν' ἀναπτυχθῇ κι ὁ τουρισμός. Φυσικά, εἶνε δημοτικιστῆς καὶ γίνεται πιστὸς ἀγωνιστῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσας, γιατί, ὅπως διακηρύσσει, ἡ δημοτικὴ εἶνε γλωσσικὸ ὄργανο τῆς ζωντανῆς ἀστικῆς τάξεως, ἐνῶ ἡ καθαρεύουσα εἶνε ἀναχρονιστικὸ γλωσσικὸ μέσο τῆς ὀλιγαρχίας ποὺ σβῆνει.

Ἀργότερα, μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1909, εἶνε ὁ εἰσηγητῆς γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ ὄγδοου ὑπουργείου: τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, Βιομηχανίας καὶ Ἐμπορίου. Πρῶτος αὐτὸς ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκη τῆς ἀποστολῆς ἐμπορικῶν ἀκολουθῶν στὸ Ἐξωτερικὸ γιὰ τὴ διάδοση τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων. Πρωτοστατεῖ σὲ συνέδρια, ὀργανώνει ἐκθέσεις, παίρνει μέρος σὲ σωματεῖα. Εἶνε ὁ φωτεινὸς φορέας τῶν αἰτημάτων τῶν παραγωγικῶν τάξεων. Εἶνε μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐκδήλωση τῆς ἀστικῆς τάξεως.

Ὁ ἄλλος, ὁ Γεράκης, εἶνε ὁ λαμπρὸς καὶ βαθὺς φυσικός, ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ σπουδαστηρίου καὶ τοῦ ἐργαστηρίου. Θαῦμα ἀγγελικῆς καλωσύνης· πραγματικὰ ὑπεράνω τοῦ κόσμου τούτου. Τὸν εἶχα καθηγητὴ στὸ Γυμνάσιο καὶ ποτὲ δὲ θὰ λημονήσω τὸν ἐπαγωγὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ τρόπο τῆς διδασκαλίας του, τὴν εὐγένεια καὶ τὴν καλωσύνη του, τὸ ὑπέροχό του ἦθος, τὴν ἀρετὴ του.

Δυστυχῶς ἡ λαμπρὴ αὐτὴ δυάδα τῶν ἐξαιρετῶν ἀνθρώπων δὲν μπόρεσε νὰ σταδιοδρομήσῃ μαζί. Τὸ ἔργο τῆς «Ἀκαδημίας» εἶνε περισσότερο δεμένον μὲ τὸν Ὅθωνα Ρουσσόπουλο. Μαζί μὲ τὸ Γεράκη τὴν ἴδρυσαν, μὰ ὁ Ρουσσόπουλος τὴν ἀνάδειξε, τὴν ἔκανε περίλαμπρο πρωτοποριακὸ ἴδρυμα σ'ὀλόκληρη τὴν Ἀνατολή. Συνεργαζόταν μὲ τὴ γυναῖκα του Ἑλένη, τὸ γένος Ναοῦ, ἀπὸ τοὺς γουνεμπόρους τῆς Λιψίας. Οἱ Ναοῦ ἀνήκουν

στούς φωτισμένους εκείνους "Ελληνες τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ποὺ ζοῦσαν καὶ μορφώνονταν μέσα στοῦ περιβάλλον τῆς ἀκμάζουσας ἀστικῆς τάξεως τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ ποὺ ζητοῦσαν νὰ μεταφέρουν στὴν ἐλεύθερη ἑλληνικὴ γωνιά τὸ προοδευτικὸ πνεῦμα τοῦ περιβάλλοντός τους. Ἡ Ρουσσοπούλου, γλωσσομαθῆς καὶ μὲ ἐξαιρετικὸ δυναμισμό γυναίκα, ὑπῆρξε φανατικὴ δημοτικίστρια καὶ φεμινίστρια. Συνδύαζε τὴν ποικίλη πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ δράση τῆς μὲ εὐρύτατη ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση. Ἡ Ἑλένη Ρουσσοπούλου, 22 χρόνια, στάθηκε γόνιμη, δημιουργικὴ, πολύτιμη καὶ ἀκούραστη ἐργάτρια ἐνὸς μεγάλου ἔργου.

Οἱ ἐγκαταστάσεις τῆς Ἀκαδημίας

Ἡ Ἀκαδημία πρωτοἰδρύθηκε χαρακτηριστικὰ στὸν Πειραιᾶ, τὸ πρῶτο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ λιμάνι τῆς Χώρας. Σκοπὸς τῆς ἦταν «ἡ θεωρητικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ πρακτικὴ ἄσκησις ἀφ' ἐνός τῶν βιομηχάνων καὶ χημικῶν βιομηχάνων—εἰδικῶς τῶν ζυμοτεχνῶν, οἴνοποιῶν, οἴνοπνευματοποιῶν, ποτοποιῶν, ὀξοποιῶν, ζυθοποιῶν, ἐλαιουργῶν, σαπωνοποιῶν, ἀρωματοποιῶν, τυροκόμων, κτηνοτρόφων, μεταξοπαραγωγῶν, μελισσοτρόφων—καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἐμπόρων καὶ ἐμπορικῶν καὶ τραπεζιτικῶν ὑπαλλήλων». Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἐπίσης πῶς ὁ πρῶτος τῆς ἐνισχυτῆς ἦταν ὁ βιομήχανος Θ. Ρετσίνας, δήμαρχος τοῦ Πειραιᾶ, ποὺ ἐνέγραψε 10 μαθητές, ὑπότροφους τοῦ Δήμου.

Δύο χρόνια μετὰ, τὸ 1896, μεταφέρθηκε στὴν Ἀθήνα, στοῦ μέγαρο τῆς πλατείας Κάνιγγος ποὺ διέθετε μεγάλες αἴθουσες. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς διασκευάστηκαν σὲ πρωτότυπα ἐργαστήρια, ἐξοπλισμένα μὲ ὄργανα καὶ ἐγκαταστάσεις καλύτερες καὶ ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου. Χώρια ἀπ' αὐτὰ ἰδρύεται, τὸ 1899, εἰδικὸ σαπωνοποιεῖο καὶ ἐλαιουργεῖο στὴν ὁδὸ Ψαρρομηλίγκου 10 καὶ τὸ 1900 εἰδικὸ οἴνοποιεῖο στὸν ἀριθμὸ 5 τοῦ ἰδίου δρόμου. Τὰ ἡμιβιομηχανικὰ αὐτὰ ἐργαστήρια εἶχαν σκοπὸ νὰ δώσουν στοὺς ἀπόφοιτους τῆς Ἀκαδημίας τὴν εὐκαιρίαν νὰ συμπληρώσουν τὴ θεωρητικὴ τους μόρφωση μὲ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ στὶς τότε δυνατότητες τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος. Καὶ τὰ δύο διέθεταν ἀτμοκίνητες μηχανές.

Γιὰ τοὺς μαθητὲς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς διέθεσε ἡ Ἀκαδημία, ἀργότερα, εἰδικὸ ἀγρόκτημα στοῦ Ψυχικό, ἐκεῖ ποὺ εἶνε σήμερα ὁ συνοικισμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ γιὰ τὴ Μηχανολογικὴ Σχολὴ ἔγινε εἰδικὸ μηχανουργεῖο στὴν αὐλὴ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τῆς πλατείας Κάνιγγος.

Οἱ Σχολές: Ἡ Βιομηχανικὴ

Ἡ Ἀκαδημία ἦταν ἀρχικὰ διαιρεμένη σὲ προπαιδευτικὸ σχολεῖο μὲ διετὴ φοίτηση, κοινὸ γιὰ ὄλους τοὺς σπουδαστές. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ οἱ μαθητὲς διάλεγαν τὴν Ἐμπορικὴ ἢ τὴ Βιομηχανικὴ Σχολή, ὅπου ἡ φοίτηση ἦταν ἐπίσης διετῆς. Παραθέτω τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων Βιομηχανικῆς Σχολῆς γιὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1894—1895.

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Κοινὰ μαθήματα καὶ τῶν 3 Τμημάτων

	A'	B'	Τὸ ὅλον
Ἀναλυτικὴ Χημεία	3	3	6
Ὄργανικὴ Χημεία	2	2	4
Βιομηχανικὴ Χημεία	1	1	2
Ἀρχικαὶ Ὑλαι	1	—	1
Οἰκοδομικαὶ Ὑλαι	2	—	2
Ἀγρονομία	2	—	2
Γεωργικὰ Προϊόντα	2	—	2
Ἡλεκτροτεχνία	1	1	2
Ἀσκήσεις ἐν τῷ Χημείῳ	18	18	36
Γαλλικὰ	4	4	8
Ἰχθυογραφία καὶ Ὑδατογραφία	2	2	4
Ἀτμομηχαναὶ	—	2	2
Ἀρχιτεκτονικὴ Ἀγροτικὴ	—	2	2
Οἰκονομικὴ Γεωγραφία	—	2	2
Οἰκονομικὴ Ἱστορία	—	1	1
Τὸ ὅλον	38	38	76

Εἰδικὰ μαθήματα Ζυμοτεχνῶν

	A'	B'	Τὸ ὅλον
Οἰνοποιία καὶ Οἰνοπνευματοποιία	3	3	6
Ζυμοχημεία καὶ Ἀσκήσεις	3	1	4
Εἰδικοὶ Οἶνοι, Ἡδύποτα, Ὄξεποιία, Ζυθοποιία	—	2	2
Τὸ ὅλον	6	6	12

Εἰδικὰ μαθήματα Ἐλαιουργῶν

Ἐλαιουργία καὶ Σαπωνοποιία	3	3	6
Ἀσκήσεις Ἐλαιουργίας, Σάπωνοποιίας, Ἀρωματοποιίας καὶ Κηροπλαστικῆς	3	3	6
Τὸ ὅλον	6	6	12

Εἰδικὰ Μαθήματα Ζωοτεχνῶν

Κτηνοτροφία καὶ Κτηνιατρικὴ	2	2	4
Σηροτροφία καὶ Μελισσοκομία	2	2	4
Βαφικὴ καὶ Βυρσοδεψικὴ	2	2	4
Τὸ ὅλον	6	6	12

Σωστὸ εἶναι νὰ σημειωθῇ ὅτι στὸ Πολυτεχνεῖο μόλις τὸ 1914 ἱδρύεται Σχολὴ Χημικῶν—Μηχανικῶν.

Ἡ Ἐμπορικὴ Σχολή

Τὰ μαθήματα τοῦ 1910/1911 ἦσαν τὰ παρακάτω :

	Α'	Β'	Τὸ ὅλον
Ἐμποριολογία	2	—	2
Ἐμπορικὴ Ἀλληλογραφία	—	2	2
Λογιστικὴ	4	2	6
Πρακτικὸν Ἐμπορικὸν Γραφεῖον	2	4	6
Οἰκονομικὴ Γεωγραφία	2	3	5
Οἰκονομικὰ Μαθηματικὰ	3	3	6
Ἱστορία τοῦ Ἐμπορίου	1	1	2
Στατιστικὴ	—	1	1
Τελωνειακὰ καὶ Δασμολογικὰ	—	2	2
Πολιτικὴ Οἰκονομία	—	2	2
Ἐμπορικὸν Δίκαιον	2	2	4
Βιομηχανικὴ Χημεία	2	—	2
Ἐμπορευματολογία	—	3	3
Ἡλεκτροτεχνία	1	—	1
Τηλεγραφικὴ	—	1	1
Γαλλικὰ	5	2	7
Ἀγγλικὰ	3	2	5
Στενογραφία	2	—	2
Καλλιγραφία	2	1	3
Γραφομηχαναὶ	3	3	6
	<u>34</u>	<u>34</u>	<u>68</u>

Παραθέτω κατωτέρω τὸ μέχρι τὸ 1920 Πρόγραμμα τῆς École des Hautes Études Commerciales τῶν Παρισίων, τοῦ σεβαστοῦ αὐτοῦ εκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ γίνῃ παραβολή.

	Α'	Β'	Τὸ ὅλον
Ἐμποριολογία	3	—	3
Λογιστικὴ	6	8	14
Μαθηματικὰ	3	1 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Ἐμπορευματολογία	5	4	9
Ἱστορία Ἐμπορίου	—	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Ἐμπορικὴ Γεωγραφία	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	3
Ἰδιωτικὸν Δίκαιον	1	—	1
Ἐμπορικὸν Δίκαιον	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	5
Τελωνειακὰ	—	1	1
Πολιτικὴ Οἰκονομία	2	—	2
Μεταφοραὶ	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Μηχανογνωσία	—	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Ξένα Γλῶσσαι	10	10	20
Καλλιγραφία	1	1	2
Ἐμπορικαὶ Ἐπισκέψεις	2	2	4
Τὸ ὅλον	<u>35</u>	<u>36</u>	<u>71</u>

Θεωρῶ χρέος νὰ ἐξάρω πόσο συγχρονισμένο ἢ μᾶλλον πόσο πρωτο-οριακὸ ἦταν τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς, ἀρκεῖ νὰ σκεφθῆς πὼς ἀναγράφονται σ' αὐτὸ μαθήματα ὅπως ἡ Στατιστικὴ κι ὁ Ἡλεκτρισμὸς ἢ τὰ Τελωνειακά, ποὺ δὲν ὑπάρχουν οὔτε καὶ σήμερα ἀκόμη στὶς κρατικὲς μέσες καὶ ἀνώτατες Ἐμπορικὲς Σχολές.

Στὸ Ἐμπορικὸ Τμῆμα ἐφαρμόσθησαν νέοι τρόποι διδασκαλίας τῶν ἐμπορικῶν μαθημάτων, νέοι γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, φυσικά. Περιπατητικὲς συνομιλίες, γραφεῖα πρακτικῶν ἐφαρμογῶν καὶ ἡ περιπτωσιακὴ μέθοδος, ποὺ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ διατύπωσαν μόλις πρὶν ἀπὸ δέκα πέντε χρόνια, ἐφαρμόζονταν ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ πατέρα μου, σὲ συμπλήρωμα τῆς ἀπὸ ἔδρας διδασκαλίας του.

Ἡ Γεωργικὴ Σχολή

Ἀπὸ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1899 προστέθηκε καὶ τρίτη Σχολὴ στὴν Ἀκαδημία, ἡ Γεωργικὴ, ποὺ περιλάμβανε καὶ εἰδικὴ κτηνιατρικὴ ἔδρα. Τὰ μαθήματα τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς ἦταν τὰ ἑξῆς :

Ἔτος Α' Ἀνόργανος Χημεῖα — Γεωργικὴ Κημεῖα. — Ἀμπελοργία — Νόσοι τῶν φυτῶν μετ' ἀσκήσεων. — Χωρομετρία καὶ χωροστάθμησις. — Γεωργικὴ μηχανικὴ μετ' ἀσκήσεων. — Γαλακτοκομία καὶ τυροκομία. — Ἀρδεύσεις καὶ ἀποστραγγίσεις. — Μετεωρολογία. — Γενικὴ λαογραφία μετ' ἀσκήσεων. — Γενικὴ Ζωοτεχνία. — Φορβολογία. — Ἐλαιουργία μετ' ἀσκήσεων — Βοτανικὴ, Δενδροκομία καὶ Δασολογία μετ' ἀσκήσεων.

Ἔτος Β' Εἰδικὴ Γεωργία. — Γεωργικὴ οἰκονομία μετ' ἀσκήσεων. — Γεωργικὴ λογιστικὴ. — Εἰδικὴ κτηνοτροφία (ζωοτεχνία). — Παθολογία καὶ θεραπευτικὴ τῶν οἰκοβίων ζώων. — Ἐπιζωοτολογία (κρεωσκοπία). — Γαλακτοκομία. Τυροκομία. — Οἰνοποιία. Οἰνοπνευματοποιία καὶ Ὄξοποιία. — Ἐντομολογία (μελισσοκομία, σηροτροφία). — Πτηνοτροφία μετ' ἀσκήσεων. — Ἐλαιουργικὴ μετ' ἀσκήσεων — Ὄργανικὴ Χημεῖα.

Τότε ὑπῆρχε μόνο ἓνα Γραφεῖο στὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, ποὺ φρόντιζε γιὰ τὴ Γεωργία. Οἱ δημόσιες γεωργικὲς σχολὲς Ἀιθιοπίας καὶ Πατρῶν ἰδρύθησαν ἀργότερα.

Ἄλλες Σχολές

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1900—1901 ἰδρύθηκε καὶ νέο τμῆμα, τὸ «Σιδηροδρομικὸ». Τὰ μαθήματά του πρῶτὴ φορὰ διδάσκονταν στὴν Ἑλλάδα κι εἶχαν σκοπὸ νὰ μορφώσουν καλοὺς σιδηροδρομικοὺς ὑπαλλήλους, ποὺ ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψη. Εἶνε πραγματικὰ καταπληκτικὸ, γιὰτὶ μόλις τὸ 1950 ἰδρύεται στὸ Παρίσι ἡ «Σχολὴ τῶν Μεταφορῶν» ὡς τμῆμα τῆς λαμπρᾶς «Ecole Nationale d' Organisation Scientifique».

Τὸ 1901—1902 ἰδρύεται ἄλλη σχολή, ἡ Μεταλλευτικὴ, μὲ κύκλω μαθημάτων τὸν ἑξῆς :

Ἔτος Α' Μεταλλευτική. — Μεταλλουργία. — Πυροχημεία ἢ Δοκιμαστική. Χωροστάθμησις καὶ Γεωδαισία. — Μαθηματικά. — Φυσική. — Χημεία ἀνόργανος. — Ἀναλυτικὴ ὄρυκτολογία. — Γεωλογία. — Ἰχθυογραφία. — Σχέδιον. — Γαλλικά. — Ἐμπορικά — Μεταλλευτικὸν Δίκαιον.

Ἔτος Β' Μεταλλευτική. — Μεταλλουργία. — Μεταλλοπλασία καὶ Μηχανολογία. — Στοιχεῖα Ὀδοποιίας καὶ Σιδηροδρομικῆς. — Ἀναλυτικὴ Χημεία — Γαλλικά.

Ἡ χρησιμότητα αὐτῆς τῆς Σχολῆς ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς μεταλλειολόγους τῆς ἐποχῆς, ποὺ τόνισαν τὴν σημασίαν της, γιατί, καθὼς ἔγραφε ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου Μητσόπουλος: «Ἡ μεταλλεία ἔχει μέλλον καὶ πλεῖστοι Ἕλληνες μηχανικοὶ θὰ διαπρέψωσι, χωρὶς νὰ εἴπη τις ὅτι πληθώρα μεταλλειολόγων ὑπάρχει. Διὰ τοῦτο πολλῶν ἐπαίνων ἄξιος εἶνε ὁ κ. Ὅθων Ρουσσόπουλος, ὅστις οὐδεμιᾶς ἐφείσθη δαπάνης καὶ ἄνευ κυβερνητικῆς συνδρομῆς περιέλαβεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ αὐτοῦ καὶ Σχολῆν ἐν ἧ, τὸ πρῶτον ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ, διδάσκονται μεταλλευτικά καὶ μεταλλουργικά μαθήματα».

Ἡ Μεταλλευτικὴ Σχολὴ πλουτίστηκε μὲ μηχανουργεῖο καὶ συλλογὴ ὄρυκτῶν μεταλλοφόρων. Εἶνε πρόπον νὰ τονισθῆ πὼς μόνο στὰ 1943 ἰδρύεται στὸ Πολυτεχνεῖο Σχολὴ Μεταλλουργῶν καὶ Μεταλλειολόγων.

Παράλληλα μὲ τὶς παραπάνω Σχολὲς λειτουργοῦσε καὶ νυκτερινή, μὲ ἐξάμηνη φοίτηση, ὅπου διδάσκονταν γαλλικά, ἀγγλικά, γερμανικά, ἰταλικά, ἔμπορικά, στενογραφία καὶ καλλιγραφία.

Τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1904 ἄρχισε νὰ λειτουργῆ γιὰ λίγο καὶ ἄλλη Σχολή, τῶν Ἐμποροπλοιαρχῶν.

Ἡ Ἀκαδημία βρίσκεται πιά στὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς της, μὲ ἑπτὰ σχολὲς καὶ τὴν προπαιδευτικὴν, μὲ ἰδιόκτητα ἐργαστήρια, ἐργοστάσια καὶ ἀγροκτήματα, γιὰ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν.

III

Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Οἱ συνεργάτες καὶ οἱ ἀπόφοιτοι

Τὸ ἔργο τῆς Ἀκαδημίας πέτυχε χάρις στὸ ἄριστον προσωπικὸ ποὺ ἀπασχόλησε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ὄνόματα γνωστά, καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ τους καὶ γιὰ τὴ μεταγενέστερην δρᾶσιν τους, βρίσκονταν μεταξύ τοῦ Διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Ὁ Σπυρίδων Λάμπρος κι ὁ ἀδελφός του Μίκις Λάμπρος διδάξαν ἱστορίαν, ὁ Γεωρ. Κοφινᾶς τελωνειακὴ νομοθεσίαν, ὁ Βασ. Γεωργαντᾶς φορολογικὸν δίκαιον, ὁ Κωστῆς Παπαϊωάννου τὰ ἔμπορικά, ὁ ἀρεοπαγίτης Πεταλᾶς καὶ ὑστερότερα ὁ Κλεάνθης Θεοφανόπουλος τὰ νομικὰ μαθήματα, ὁ Χελδράϊχ βοτανικὴν, ὁ Χασιώτης γεωργίαν, ὁ Τσίλερ ἀρχιτεκτονικὴν

ὁ Μπασιάκος σιδηροδρομική, ὁ ποιητής Γ. Στρατήγης γαλλικά, ὁ Κ. Μητσόπουλος ὀρυκτολογία καὶ ὁ Σταμάτης Σταματιάδης (ὁ περίφημος ἀγωνιστὴς τοῦ δημοτικισμοῦ Ἐλισαῖος Γιαννίδης) τὰ φυσικά μαθήματα. Στὴν ἀκμὴ τῆς ἡ Ἀκαδημία ἀπασχολοῦσε ἐξήντα τέσσερες καθηγητές, ἐπιμελητές, καὶ βοηθητικὸ προσωπικόν.

Τῆ μεγαλύτερη διάδοση τοῦ ἔργου τῆς «Ἀκαδημίας» ἔκαναν οἱ ἀπόφοιτοὶ τῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Ὅθων Ρουσόπουλος τοὺς χαρακτηρίζει στὸ «Λεύκωμα τῆς Ἐθνικῆς Ἐκατονταετηρίδος 1821—1921» μὲ τὰ παρακάτω λόγια: «Οἱ τεχνικῶς μορφωμένοι ἀπόφοιτοὶ τῆς Σχολῆς ταύτης, στρατιῶται ὑπὸ νέαν σημαίαν νέων πρακτικῶν ἰδεῶν, ἄρχονται γινόμενοι κήρυκες καὶ ὄργανα τῆς βιομηχανικῆς ἀναπλάσεως τῆς Χώρας. Αἱ ἐπιχειρήσεις εὗρον εἰδικὸν τεχνικῶς κατηρτισμένον προσωπικόν».

Οἱ ἀπόφοιτοὶ ὀργανώθηκαν σὲ Σύλλογο ἀπὸ τὸ 1900. Τὸν ὀνόμασαν «Ἀκαδημαϊκὸν ὄμιλον» καὶ ὁ σκοπὸς του, κατὰ τὸ καταστατικὸ του, ἦταν: «Ἡ ψυχαγωγία καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴ συμπλήρωσις τῶν γνώσεων τῶν μελῶν αὐτοῦ ὡς ἀτόμων καὶ πολιτῶν».

Οἱ ἀπόφοιτοὶ διασκορπίστηκαν σ' ὅλα τὰ τότε γνωστὰ κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀνάμεσά τους εἶνε ἰδιοκτῆτες καὶ διευθυντὲς ἐργοστασίων, καταστηματάρχες, ἔμποροι, παραγγελιοδόχοι, ὑπάλληλοι σὲ διάφορες ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις, τράπεζες κλπ., καθηγητὲς γεωργικῶν καὶ πρακτικῶν μαθημάτων σὲ σχολεῖα Ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀναφέρονται καὶ γιὰ συγγραφεῖς βιβλίων ἢ πραγματειῶν.

Τὰ ἐργαστηριακὰ ὄργανα τῆς Ἀκαδημίας

Ἐνα ἄλλο σπουδαῖο ἔργο τοῦ Ὅθωνα Ρουσόπουλου ἦταν τὰ ἐπιστημονικὰ ὄργανα ποὺ μὲ τίς ὑποδείξεις του καὶ πάντα σὲ δικά του σχέδια κατασκευάζονταν ἀπὸ εἰδικὰ γερμανικὰ ἐργοστάσια καὶ πουλιῶνταν στοὺς παραγωγοὺς κράσιου, λαδιοῦ, καὶ λοιπῶν προϊόντων.

Τὸ 1906 ἦρθε τὸ πρῶτο «γλευκόμετρον». Ὁ Σουρῆς στὸ «Ρωμῆό» του (15 9.1907) τὸ μνημονεύει ὡς ἐξῆς:

Ἴτε σὴν Ἀκαδημίαν τὴν Βιομηχανικὴν
 Ὅθωνος τοῦ Ρουσοπούλου, τὴν εἰς ἔργα θετικὴν
 καὶ γλευκόμετρον ἄνυμνεῖτε προφανῶς μοναδικὰ
 καὶ περίφημα σαπούνια, πρῶτ' ἀπολυμαντικά,

Τὰ ὄργανα αὐτὰ ἐργαστηρίου ἔγιναν σὲ λίγο καιρὸ ἔντεκα καὶ ἦταν τὰ ἐξῆς: γλευκοκινόμετρο, ὀξύμετρο, ἐλαιοξύμετρο, οἶνοπνευματόμετρο, ἄλμοαλκαλίμετρο, γαλακτόμετρο, ἐλαιόμετρο, βουτυρόμετρο. Ὅλα συνδεῦονταν ἀπὸ λεπτομερεῖς ὀδηγίες γιὰ τὴν χρησιμοποίησίν τους, γραμμένες σὲ γλώσσα ἀπλή.

Τὸ «Δελτίον» τῆς Ἀκαδημίας

Τὸ ἴδιο σπουδαῖο ἔργο γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰδίκευσιν κατάλληλου προσωπικοῦ προορισμένου γιὰ τοὺς νέους παραγωγικοὺς κλάδους ἦταν ἡ ἔκδοσις τοῦ «Δελτίου Ἐμπορικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας»,

τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὴ διάδοση τῶν τεχνικῶν γνώσεων καὶ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν. Ἄρθρα, μελέτες, εἰσηγήσεις, στήλη ἀλληλογραφίας, ὅλα αὐτὰ εἶχαν σκοπὸ νὰ μεταδώσουν πρακτικὰς γνώσεις, νὰ προπαγανδίσουν τὴν ἰδέα τῆς στροφῆς τῶν νέων πρὸς τὰ πρακτικὰ ἐπαγγέλματα καὶ νὰ διαδώσουν κάθε καινούριο στὸ πεδίο αὐτό. Ἡ ἐφεύρεση τοῦ ραδίου, ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα, ἡ μεταστοιχείωση, ὁ λιμένας τῶν Ἀθηνῶν, ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα βρῖσκανε τόπο στὶς στήλες τοῦ Δελτίου.

Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ εἶχε μιὰ τεράστια, γιὰ τὴν ἐποχὴ του, διάδοση γιὰτὶ τυπωνόταν σὲ 12 500 ἀντίτυπα καὶ κυκλοφοροῦσε σ' ὅλο τὸν κόσμο, παντοῦ ὅπου ὑπῆρχαν ἑλληνικὲς κοινότητες. Τὸ Δελτίο στελνόταν δωρεάν σ' ὅλες τὶς κοινότητες, σχολεῖα καὶ σωματεῖα. Ἡ ἀπήχησή του στάθηκε πρωτόφαντη. Κατὰ δεκάδες ἔρχονταν κάθε μέρα τὰ γράμματα ἀπὸ κάθε ἑλληνικὴ γωνία, μὲ συγχαρητήρια, μὲ ἀπορίες, μὲ συνεργασία. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω γράμμα τοῦ μαθητῆ τοῦ Γυμνασίου Πατρῶν Γεωργίου Παπανδρέου (Δελτίο ἔτους 1902, σελ. 169), γράμματα ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, τὴ Θράκη, τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρασίας, τὴν Αἴγυπτο, τὸ Σουδάν κλπ.

Τὸ πρῶτο τεῦχος κυκλοφόρησε τὸ Μάη τοῦ 1895 καὶ τὸ περιοδικὸ ἐξακολούθησε νὰ ἐκδίδεται ἀδιάκοπα, εικοσιεπτὰ χρόνια. Ἀνάμεσα στοὺς συνεργάτες του ἦταν τὰ γνωστότερα ὀνόματα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἄναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τοὺς : Γ. Κοφινᾶ, Β. Γεωργαντᾶ, Στ. Σταματιάδη, Κ. Παπαϊωάννου, Θ. Βαρούνη, Γ. Στρατήγη, Στ. Βάλβη, Τηλ Κομνηνὸ, Κλ. Φιλάρετο κτλ.

Ψυχὴ τοῦ Δελτίου ἦταν ἡ Ἑλένη Ρουσοπούλου, ποὺ παρουσιάζεται ἐπίσημα τὸ ὄνομά της στὸ ἐξώφυλλο τοῦ περιοδικοῦ ἀπὸ τὸ 1904. Ἡ Ἑλένη Ρουσοπούλου διεύθυνε διοικητικὰ τὴ Σχολὴ ἀλλὰ προπάντων καταγινόταν μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ Δελτίου. Γλωσσομαθῆς καὶ μὲ πλατιά ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση, παρακολουθοῦσε ξένα περιοδικὰ, μετάφραζε, συνεννοεῖτο μὲ τοὺς συνεργάτες, διόρθωνε τὰ δοκίμια, ἐπέβλεπε τὸ τυπογραφεῖο, ἐνέπνεε, διεύθυνε.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου τῆς Ἀκαδημίας

Ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἀκαδημίας προήλθε, κυρίως, ἀπὸ τὴ μερίδα τῶν φωτισμένων ἐκείνων ἀστῶν ποὺ ἐπιθυμοῦσαν τὴν πραγματικὴ οἰκονομικὴ ἀναγέννηση τοῦ Τόπου. Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πρώτη βοήθεια πρὸς τὴ Σχολὴ προήλθε ἀπὸ τὸν Δῆμο Πειραιῶς μὲ δήμαρχο τὸν Θ. Ρετσίνα. Οἱ κατοπινὲς ἀναγνωρίσεις προήλθαν ἰδίως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν πιδὸ προοδευτικὴ μερίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπαναλαμβάνεται δηλαδὴ ὅ,τι ἐγίνε τὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση χρόνια.

Ἔτσι ἀπονέμεται στὴν Ἀκαδημία τὸ Οἰκονόμιο βραβεῖο τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Τεργέστης, δίνεται ἡ ἔγγραφη ὑποστήριξη τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' καὶ τελικὰ ἡ Σχολὴ μπαίνει κάτω ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ προστασία τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' (1901). Τὸ 1905 ἀναγνωρίζει ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις τὴ Σχολὴν, ἰσότημην πρὸς τὰ τεχνικὰ τῆς Ἰνστι-

τοῦτα. Τὰ προϊόντα τῆς Ἀκαδημίας βραβεύονται στή γεωργική ἔκθεση τῆς Λάρισας (1901) καί τῆ Διεθνή ἔκθεση τοῦ Μπορντώ (1907). Τέλος στίς 12 Νοεμβρίου 1905 ἀναγνωρίζεται ἀπό τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση γιά «Ἀνωτέρα Σχολή Τεχνικῆς Ἐκπαιδύσεως». Ἡ ἀντίδραση τοῦ Πανεπιστημίου καί τοῦ Πολυτεχνείου δέν ἐπιτρέψανε τήν ἐφορμογή τοῦ νόμου Ἡ Ἑλλάδα στερήθηκε ἑνός πρωτοποριακοῦ, δημιουργικοῦ καί φωτεινοῦ ἐπίσημου ἀνώτερου πνευματικοῦ ἰδρύματος. Ἡ ἀντίδραση καί ἡ στενοκεφαλιά εἶχαν ἄλλη μιά φορά νικήσει.

Σημαντική προπαντός ἦταν ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου τῆς Ἀκαδημίας ἀπό τόν ἐθνικόν εὐεργέτη Μαρασλή, δήμαρχο τῆς Ὁδησοῦ. Ὁ Μαρασλής διέθεσε 250 000 χρυσές δραχμές, δηλαδή 10 000 χρυσές λίρες δηπλάσιας κτητικῆς δύναμης ἀπό τίς σημερινές, γιά τήν οἰκοδόμηση Μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ δωρητῆ δέν πραγματοποιήθηκε, ἀπό ἀντιδράσεις. Ἦταν ἡ μοίρα πολλῶν δωρεῶν τοῦ Μαρασλή. Ἀργότερα ὠφελήθηκε ἀπό τίς δωρεές Μαρασλή ἡ Ἀνωτάτη Ἐμπορική Σχολή.

Ἡ Ἀκαδημία στό γλωσσικό ζήτημα

Καθώς εἶδαμε παραπάνω, τό πρακτικό πνεῦμα τῶν προοδευτικῶν ἀστῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ψυχάρη δέν ἦταν δυνατό παρά νά τηρήση στάση εὐνοϊκή πρὸς τό κίνημα τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ὁ Ὁθων Ρουσόπουλος τάχθηκε, ἤδη ἀπό τό 1894, πρὸς τό μέρος τῆς δημοτικῆς. Νά, τί γράφει ὁ ἴδιος γιά τό γλωσσικό ζήτημα στό Δελτίο τοῦ ἔτους 1895 σελ. 58: «Ἐἴχομεν, φίλοι, φαντασθῆ πρὸς στιγμήν ὅτι τὰ ἑλληνικά θά ἦσαν περιττά ἐν τοῖς διδασκαστηρίοις μας. Εἴχομεν νομίσει ὅτι, παραλαμβάνοντες ἑλληγόπαιδας ἐπὶ ἑπταετίαν ἢ δεκαετίαν ἀσχοληθέντας εἰς τήν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης τῶν καί μόνον, θά τοὺς εὐρίσκομεν δυναμένους νά χειρισθῶσι τελείως τό ὄργανον τό χρήσιμον, τό ἀπαραίτητον, διὰ τήν ἀπόκτησιν πάσης ἄλλης γνώσεως, ὅπως δύνανται νά χειρίζωνται τήν ἑαυτῶν γλώσσαν οἱ παῖδες τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καί τῶν ἄλλων χωρῶν ἀπολυόμενοι ἐκ τῶν προπαιδευτικῶν σχολείων τῶν. Ἀλλά πόσον ἐπλανήθημεν! Δέκα ἔτη τοῦ ἑλληγόπαιδος δαπανῶνται σχεδόν ματαίως. Καί ἔρχεται ὁ ἀτυχῆς εἰς τάς πρακτικὰς σχολὰς καί εὐρίσκει ἀνυπερβλήτους δυσκολίας εἰς τήν κατανόησιν τοῦ κειμένου του, εἰς τό νά γράψῃ μίαν ἐπιστολήν ἄμειπτον γλωσσικῶς». Καί καταλήγει στήν ἀνάγκη νά ἀπλοποιηθῆ ἡ γλώσσα.

Οἱ ἀγῶνες γιά τήν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς τὸν βρίσκουν στὸν κύκλο τοῦ «Νουμᾶ», ὅπου ἔγραφε μὲ τὰ ψευδώνυμα Οὐτίς καί Νέαρχος. Δὲ δίστασε νά προσλάβῃ ἀνάμεσα στοὺς πρώτους καθηγητῆς τῆς Σχολῆς τὸ Στ. Σταματιάδη, τὸ γνωστὸ Ἐλισαῖο Γιαννίδη, συγγραφέα τοῦ βιβλίου «Γλώσσα καί Ζωή». Στὰ 1901 ὁ Σταματιάδης ἔκανε δύο διαλέξεις στή μεγάλη αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας γιά τό γλωσσικό ζήτημα, ποὺ παρακολούθησαν οἱ μαθητῆς καί καθηγητῆς τῆς Σχολῆς καθὼς καί καλεσμένοι ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν κι ὁ Παλαμᾶς, ποὺ δημοσίευσε κατόπιν ἐπαινετικὸ ἄρθρο στό Νουμᾶ. Οἱ φοιτητῆς τοῦ Πανε-

πιστημίου, φανατισμένοι από το Μιστριώτη, ήλθαν κάτω από το κτίριο κι έσπασαν με πέτρες τα τζάμια της 'Ακαδημίας.

Μιά άλλη έκδήλωση υπέρ του δημοτικισμού, που έξήγειρε το φανατισμό των πρωτευουσιάνων της εποχής, ήταν ή δημοσίευση στο Δελτίο της 'Ακαδημίας του διηγήματος του Γιάννη Καμπύση «Παολίνα—Παολίνα». Το διήγημα αυτό προκάλεσε μεγάλο θόρυβο και συζητήσεις, που τὰ περιέγραψε ο Ξενόπουλος σ' ένα χρονογράφημά του.

Οί συγκεντρώσεις τής 'Ακαδημίας

Στο σπίτι του Ρουσοπούλου, στην πλατεία 'Ελευθερίας—τή γνωστή πλατεία Κουμουνδούρου — γίνονταν τακτικές έπιστημονικές και φιλολογικές συγκεντρώσεις. 'Η ψυχή τους ήταν ή 'Ελένη Ρουσοπούλου. Στο ώραίο τους άρχοντικό, με τις εύρύχωρες αίθουσες, την αύλη και τον κήπο, μαζεύονταν λόγιοι και έπιστήμονες, πολιτικοί και παράγοντες τής οικονομικής ζωής. Με πόση συγκίνηση άναθυμάμαι πώς ή άείμνηστη νοικοκυρά είχε δώσει στον πατέρα μου και τή Μητέρα μου τήν άδεια νά με παίρνουν —νεαρό μαθητάκο τότε— μαζί τους στις μουσικοφιλολογικές άπογευματινές, όπου τή μουσική διαδέχονταν άπαγγελίες και τραγούδι και έπακολουθούσαν συζητήσεις φιλολογικές, έπιστημονικές, οικονομικές.

'Η Ρουσοπούλου έπαιζε στο πιάνο, ή Φωκά τραγουδούσε κλασική μουσική και ή Μητέρα μου κλέφτικα και τής εποχής τραγούδια, ο Στρατήγης άπάγγελλε, ο Γιαννίδης άνάπτυσσε τις γλωσσολογικές του άπόψεις, ο πατέρας μου ύποστήριζε τήν άνάγκη συστηματικής προστατευτικής πολιτικής τής βιομηχανίας, ένω ο Collin, ο Γάλλος εύπατρίδης, μοίραζε κομπλιμέντα. 'Υπήρχαν και τότε, στη μικρή 'Αθήνα, άρκετά πλούσια και κοσμικά σαλόνια, όπου τὰ πόδια των καλεσμένων διαγωνίζονταν σέ χάρη και άντοχή. Το σαλόνι όμως των Ρουσοπουλέων ήταν κέντρο προπάντων πνευματικών και ψυχικών ίκανοποιήσεων.

IV

Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΆΞΗ ΚΑΙ Η ΘΕΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

'Η έκπαιδευτική στροφή

'Η 'Εμπορική και Βιομηχανική 'Ακαδημία διαμορφώνεται όριστικά τήν ώρα που συντελείται το αίσχος του 1897. Σήμερα άναγνωρίζεται ό,τι άλλοτε θεωρήθηκε περίεργη άποψη, όταν κατά το 1920 στη μελέτη μας για τις «Νεώτερες πολιτικές ζυμώσεις» ύποστηρίξαμε πώς ή ήττα του 1897 ύπήρξε άπό μιάς πλευράς γόνιμος τρανταγμός για τον Τόπο. Γιατί ή ήττα εκείνη —που άντανακλούσε κατευθείαν και άναντίρρητα στις όλιγαρχικές και αντίδραστικές δυνάμεις— έδωσε τήν εύκαιρία στα προοδευτικά στοιχεία νά άντιληφθούν πώς μόνο μιά ριζική κοινωνική, πολιτική και πνευματική άλλαγή ήταν τρόπος νά σώση τον Τόπο άπό το μαρασμό και τήν ντροπή.

Ἡ λέξις «ἀλλαγὴ» ἀκούγεται γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ 1897, γιὰ νὰ γινη ἐνθουσιαστικὸ καὶ δημιουργικὸ σύνθημα τὸ 1909. Ἐπιμονὴ στὰ ἔθνη δταν δὲν ἀντιληφθοῦν τὴν ἀξίαν τοῦ συνθήματος, δταν δὲν ἀγωνισθοῦν γιὰ νὰ συντελεσθῇ ἡ Ἀλλαγὴ.

Ἰδρύεται ἡ Ἀκαδημία στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰώνα, δεκάδες χρόνια μετὰ τὴν Ἰδρυση τῶν Ἀνωτέρων Ἐμπορικῶν Σχολῶν τοῦ Παρισιοῦ καὶ τῆς Μασσαλίας, τῶν Ἐμπορικῶν Ἰνστιτούτων τῆς Ἀμβέρσας καὶ τῆς Λιψίας τῶν Ἐμπορικῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Πράγας καὶ τῆς Τεργέστης, τῶν Ἀνωτέρων Ἐμπορικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Βενετίας καὶ τῆς Βαρκελώνας. Στέκει ὅμως παραπάνω ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ὀργανισμοὺς χάρη στὸ πιὸ συγχρονισμένον πρόγραμμα τῆς.

Ἡ ἀστικὴ τάξις τῆς Δύσεως, ἀφοῦ ἔγινε τάξις κυρίαρχη καὶ διαμόρφωσε τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸν, ἔνωσε τὴν ἀνάγκη νὰ μεταβάλλῃ τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς συστήματα. Ἀφαίρεσε τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἔκανε κοινωνικὸν λειτουργημᾶ, κρατικὴν ὑποχρέωσιν, ἔμπασε καὶ τόνωσε τὰ θετικὰ μαθήματα, ἄλλαξε ὀλότελα τὶς μεθόδους διδασκαλίας. Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1848 καὶ 1870 καὶ ἡ ὀριστικὴ, μετὰ τὴν τελευταίαν, ἐπικράτησις τῆς ἀστικῆς τάξεως σ' ὅλη τὴν Εὐρώπην—ἔξω ἀπὸ τὴν Ρωσίαν—μεταβάλλανε ἀπὸ τὴν ρίζαν τὶς ἀνιλήψεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἔτσι ἡ Εὐρώπη, κατὰ τὸ 19ο αἰώνα, πιστεύει πῶς παράλληλα πρὸς τὸ κλασικὸν σχολεῖον πρέπει νὰ λειτουργοῦν Ἰδρύματα ἐπαγγελματικῆς παιδείας, γιὰτὶ ὁ ἀνδρωμένον καὶ δημιουργικὸν καπιταλισμὸς, ἰδίως τοῦ 20ου αἰώνα, ἔχει ἀνάγκη μορφωμένων ὑπαλλήλων, εἰδικευμένων ἐργατῶν, καταρτισμένων τεχνικῶν, γιὰ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς. Αὐτὸς εἶνε κατὰ ὀσκοπὸς ἡ μεγαλύτερη ἀπόδοσις τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Ὁ καπιταλισμὸς ἀντιλαμβάνεται πῶς τὰ σουπίνα καὶ τὰ γεροντίβια, τὰ χιαστὰ σχήματα τῆς ἀρχαίας φράσεως, οἱ ἀνήθικες ἀρχαῖες μυθιστορίες, οἱ ἔρωτες τοῦ Σαμφῶν καὶ τῆς Δαλιδᾶς, τοῦ Δία καὶ τῆς Ἀφροδίτης, τὰ αὐχμήματα τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἠφαίστου, δὲν συντελοῦν στὴν παραγωγὴν καὶ εἶνε γνώσεις ἀποβλητέες, ἐνῶ ἀντίθετα γίνονται ἀναγκαῖαι ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λογιστικὴ, ἡ μηχανολογία καὶ ἡ ἠλεκτροτεχνία, ἡ ἔμπορευματολογία καὶ ἡ στατιστικὴ. Ἐκπαιδευτικὸς ὀσκοπὸς ἔχει γίνει, κατὰ κύριον λόγον, «ὁ παραγωγικὸς ἀνθρώπος».

Ἡ ἐμπορικὴ τάξις καὶ ἡ παιδεία

Ἡ ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ τάξις ἀντελήφθη πρὶν ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν μας Ἐπανάστασιν τὴν ἀξίαν τῆς νεωτεριστικῆς μορφῆς τῆς παιδείας. «Εἰς τὸ ἔμποριον—λέει ὁ Κούμας— χρεωστοῦμε τὰ περισσότερα τῆς σημερινῆς μας φιλολογικῆς καταστάσεως καὶ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι θέλει ἐπιφέρει τὴν παντελὴ ἐθνικὴν μας διόρθωσιν». «Ὅλοι οἱ μεγάλοι Δάσκαλοι τοῦ Γένους, ὅσοι ὑπῆρξαν νεωτεριστές, ὅπως ὁ Ρήγας, ὁ Κοραῖς, ὁ Κωνσταντᾶς, ὁ Κούμας, ὁ Βενιαμίν καὶ τόσοι ἄλλοι, ὑποστηρίχτηκαν ἀπὸ τοὺς πλοῦσιους Ἑλληνας τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ Δάσκαλοι, ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ δημιουργικὸν νέον

πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τους, ζητοῦσαν μὲν ὁρμὴν πρακτικὴν, νὰ διδάσκωνται τὰ ἑλληνόπουλα μαθηματικά καὶ φυσικὴ, γεωπονία καὶ ὑγιεινὴ, ἐμποριο-γνωσία καὶ καταστιχογραφία.

Δυστυχῶς ἐπικράτησαν ἡ λογία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Ἡ διδασκαλία ἐννοιῶν ἀφρημένων καὶ χωρὶς πιά ἐπιστημονικὴ ἀξία θεωρῶν κρατοῦσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ προγράμματος καὶ γινόταν στὴν ἀρχαία γλῶσσα. Ἔτσι, ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ὁ πολῦτιμος μελετητῆς τῆς νεώτερης ἱστορίας μας καὶ ἀγαπητὸς φίλος κ. Φάνης Μιχαλόπουλος: «χάρις εἰς τὴν ἄγονον καὶ στεῖραν προσήλωσιν εἰς τοὺς ἀρχαίους τύπους παρεβλέψαμεν τὴν ζέουσαν πραγματικότητα καὶ ἀπωλέσαμεν τὴν πνευματικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν βαλκανικῶν λαῶν, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ Προῦθου μέχρι τῆς Ἰδης δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐνῶ ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπετέλει τὴν ἐπίσημον ἐμπορικὴν γλῶσσαν ὀλοκλήρου τοῦ βαλκανικοῦ χώρου καὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας».

Ἡ ἀντίδραση τοῦ λογιωτατισμοῦ

Οἱ λογιότατοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ἀξιωματοῦχους τῆς ἐκκλησίας, ἀντιδροῦσαν στὴ διδασκαλία τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, γιὰ αὐτὴ, κατὰ τὴ γνώμη τους, διέδιδε τὴν ἀθεΐα καὶ διέφθειρε τὰ χρηστὰ ἤθη τοῦ λαοῦ! Ὁ συγγραφέας τῆς περιφημῆς «Νομαρχίας» ἀναφέρει πῶς «οἱ δάσκαλοι δὲν ἐτόλμων νὰ προφέρουν τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας, ἀπὸ τὸν φόβον μήπως οἱ προεστοὶ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τοὺς κηρύξουν ἀθέους». Χαρακτηριστικὸ εἶνε πῶς οἱ λογιότατοι καὶ ἡ ἐκκλησία πολέμησαν τὴ διπλογραφία «ὡς διαβόλου γέννημα, τὸ ὁποῖον μὲ τρόπον βάζει μαρδάδες εἰς τοὺς λογαριασμούς» !!

Ἄνάλογος σκοταδισμὸς ὑπῆρχε στὴν ἐκπαίδευση, ὅταν ἰδρῦθηκε καὶ ἀνδρώθηκε ἡ Ἀκαδημία. Τὰ ἐμπορικὰ μαθήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε ἐνδιαφερθῆ ὁ Καποδίστριας, δὲ θεωρήθηκαν βέβαια «διαβόλου γεννήματα», χαρακτηρίσθηκαν ὅμως ὅτι μειώνουν τὴν ἐκπαίδευση. Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῆς Ἀκαδημίας, νεωτεριστῆς ὑπουργὸς — ὁ Στάης — ζήτησε νὰ ἰδρῦση τὸ 1903 ἐμπορικὴν σχολὴν, ὁ λογιωτατισμὸς ξεσηκώθηκε, διαμαρτυρήθηκε καὶ ἀγωνίστηκε νὰ μὴν ὑποβιβασθῆ καὶ βεβηλωθῆ ἡ μέση παιδεία μὲ τὴ διδασκαλία παρακατιανῶν γνώσεων ὅπως ἡ Λογιστικὴ καὶ ἡ ἐμπορικὴ Ἀριθμητικὴ! Ὁ φτωχοπροδρομισμὸς σ' ὄλο του τὸ μεγαλεῖο τῆ στιγμῆ ποὺ ὁ ἀείμνηστος Ἰωνὰς Δραγούμης κραυγάζε : «Ζωντανὰ ἑλληνόπουλα ἔπρεπε νὰ δημιουργοῦν τὰ σχολεῖα, ἐνῶ αὐτὰ καταπλακῶνουν τὴ ζωὴ, ξεραίνουν τὸ πνεῦμα καὶ κάνουν νὰ βασιλεύῃ παντοῦ τὸ γράμμα, τὰ γράμματα, ἡ Γραμματικὴ» !

Πρέπει νὰ σημειώσω, πῶς ὁ σοφὸς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰω. Σοῦττος, στὸ διτομὸ ἔργο του «Πλουτολογία», ποὺ πολὺ ἄσχημα κάνουν οἱ νέοι μας οἰκονομολόγοι νὰ τὸ λησμονοῦν, γράφει, τὸ 1882, χαρακτηριστικὰ : «Τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον σύστημα ἐκπαιδεύσεως εἶνε ἀνεπαρκὲς καὶ δὲν θεραπεύει τὰς ποικίλας χρείας τοῦ πρακτικοῦ βίου. Βεβαίως εὐτυχὲς εἶνε τὸ ἔθνος τὸ ὁποῖον εὐπορεῖ ἀνδρῶν ἀληθῶν ἐπιστημόνων

καὶ διασήμων φιλολόγων καὶ διαπρεπῶν νομικῶν κλπ. Ἄλλ' οὐχ' ἤττον δέον νὰ θεωρῆται ὡς λίαν ἐπίζηλος ἢ κατάστασις αὐτοῦ ἐὰν εὐπορῆ καὶ καλῶν πλοιάρχων καὶ δεξιῶν ναυπηγῶν καὶ εὐπαιδευτῶν ὁδοποιῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων καὶ πεφωτισμένων ἐμπόρων, μηχανικῶν καὶ μηχανολόγων καὶ ἀγρονόμων πεπειραμένων, ἱκανῶν διευθυντῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων, καθ' ὅτι διὰ μόνου τοῦ πνευματικοῦ ἄρτου δὲν τρέφεται τὸ σῶμα τῆς πολιτείας». «Ἡ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἀπαράμιλλος ἀνάπτυξις τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας ἀναγκαίως ἐπεκτείνει τὸ στάδιον τῆς δημοσίας παιδεύσεως προκαλοῦσα τὴν σύστασιν εἰδικῶν πρακτικῶν σχολῶν». «Δέον καὶ ἡμεῖς νὰ καταρτιζώμεν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν μέσην ἡμῶν ἐκπαίδευσιν, καθιστῶντες σχολεῖα ἀγρονομικά, ἐμπορικά, ναυτικά ἐν ταῖς ἐμπορικωτέραις τῆς Ἑλλάδος πόλεσι».

Ἡ Ἀκαδημία στάθηκε τὸ πρότυπο σύμφωνα με τὸ ὅποιο ἡ ἀστική τάξη τοῦ Βόλου, πού ἀναπτύσσονταν γοργὰ με ἐπικεφαλῆς τὸν Ἐμπορικὸ Σύλλογον Βόλου, ἰδρύει τὴν Ἐμπορικὴ Σχολὴν Βόλου, πού ἐγκαθίσταται σὲ πολυτελεῆς μέγαρον, με δωρεὰ Καρτάλη. Μ' ὅλη τὴ λύσσασμένη ἀντίδραση, τὸ Κράτος μιμεῖται τὴν Ἀκαδημία καὶ ἰδρύει μέσες δημόσιες ἐμπορικῆς σχολῆς στὴν Ἀθήνα, τὴν Πάτρα, τὴν Κέρκυρα, τὰ Κύθηρα—πατρίδα τοῦ Ὑπουργοῦ Στάη. Δυστυχῶς δὲν ἀντιγράφει τὸ νεωτεριστικὸ πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας καὶ σύντομα οἱ δημόσιες ἐμπορικῆς σχολῆς καταντᾶνε γυμνάσια πού ψευτοεμπορίζουν, ἀφοῦ προστέθηκε στὰ μαθήματα ἢ καταστιχογραφία καὶ ἀφαιρέθηκαν τὰ λατινικά.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909 καὶ ἡ ἴδρυση τοῦ νέου ὑπουργείου Γεωργίας, Βιομηχανίας καὶ Ἐμπορίου, θὰ δώσῃ νέαν ὥθηση στὴν ἐμπορικὴ ἐκπαίδευση, ὥσπου σὲ μιὰ βραδιά—ἐπὶ 4ης Αὐγουστοῦ—θὰ ξαναγουρῖσουν οἱ Ἐμπορικῆς Σχολῆς στὴν πνιγερὴ καὶ θανάσιμη ἀγκάλη τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Κάθε λόγος γι' αὐτὴ πιά εἶναι λόγος ἐπιμνημόσυτος.

Καὶ τοῦτο, γιατί ἡ μίμησις ἐκείνων πού συμβαίνουν ἄλλοι, νὰ ὑπάγεται ἢ ὅλη ἀγωγή τῶν νέων σὲ ἓνα ὑπουργεῖο, προποθέτει ὑγεία ἀπόλυτη τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ κι ὄχι κατάστασις βαρυμένη ἀπὸ τὴν πτωματῆν τοῦ παρελθόντος. Καὶ σημαίνει κατανόηση τῆς ἐποχῆς με σαφῆ ἀντίληψη τῶν ὑποχρεώσεων πρὸς τὴ Νεότητα πού θὰ ζῆσῃ στὸ Μέλλον.

V

Ἡ ΑΝΟΔΟΣ ΚΑΙ Ἡ ΠΑΡΑΚΜΗ

Ἡ Ἀκαδημία εἶδε τὸ φῶς με τὰ πρῶτα μικρὰ ἀλλὰ στερεὰ βήματα τῆς ἑλληνικῆς ἀστικῆς τάξεως κι ἀναπτύχθηκε μαζί με τὴ σταθερὴ ἀνοδοτῆς δεύτερης, κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Πραγματικὰ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἢ ἀξία τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Χώρας συνεχῶς αὐξάνει, γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ 1920 ἢ εἰσαγωγή τὰ 160 ἑκατομμύρια χρ. δρχ. καὶ ἢ ἐξαγωγή τὰ 144 ἑκατ. Πρῶτη φορὰ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, πού ἦταν 460ο κατὰ τὸ 1901, κατέβηκε στὰ

16 ο). Ἡ χρυσὴ δραχμὴ, ποὺ ἔπαιζε γύρω στὶς 1,65 χάρτινες τὸ 1901, ἔφτασε τὰ 99 χάρτινα λεπτὰ τὸ 1910. Τὸ νόμισμα καθρεφτίζει τὴν οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ κατάσταση μιᾶς χώρας, τὴ βεβαιότητα ἢ ὄχι γιὰ τὸ παρόν, τὴν ἐμπιστοσύνη ἢ τὴ δυσπιστία γιὰ τὸ μέλλον.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909 εἶχε νικήσει τὰ ἰδιότυπα φεουδαλικά σχοιχεῖα, τὰ καθυστερημένα καὶ ἀντιδραστικά τζάκια. Ἡ ἀστική τάξη στὴν Ἑλλάδα, βοηθουμένη ἀπὸ τὶς ἄλλες τάξεις, εἶχε γίνει ὁ νέος φορέας τῆς ἐξουσίας. Φορέας καταλυτικὸς ἐνὸς σάπιου καθεστώτος, καθεστώτος μααρασμοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ἄγχους ἠθικοπνευματικοῦ. Ἡ ἐπικουρία τῶν ἄλλων τάξεων, ἢ μὲ ἄλλα λόγια ἡ εὐρύτερη λαϊκὴ ἀπήχηση ποὺ βρῆκε τὸ κίνημα, ὀφειλόταν ἀκριβῶς στὶς πρωτοποριακές του ἐπιδιώξεις γιὰ τὴ ριζικότερη ἐξυγίανση τοῦ τόπου, καὶ ἡ ἀνεπιφύλακτη ἐπιδιοκίμασία του ἀπὸ τὸ ξενιτεμένο Ἑλληνισμό καὶ τοὺς ὑπόδουλους ἀδελφοὺς ἔδειχνε πῶς βρισκόταν στὸ σωστὸ δρόμο. "Ἐτσι ἡ ἀστική τάξη ἔγινε καὶ ὁ δημιουργικὸς φορέας γιὰ μιὰ ὕλική καὶ ψυχικὴ ἐξόρμηση ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους. Ἦταν τύχη ὅτι βρέθηκε ἐπικεφαλῆς ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος; Ὁχι, ἦταν ζωτικότητα καὶ ὠριμότητα τοῦ κινήματος ὅτι διάλεξε τὸν κρητικὸ ἐπαναστάτη καὶ τὸν ἔβαλε ταγὸ του

Ἡ σκληρὴ Ἄτη τῆς ἀρχαίας τραγωδίας παρουσιάζεται τότε στὴ σκηνή. Ὁ Ὄθων Ρουσσόπουλος, ὁ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς ἀστικῆς τάξεως ποὺ γυρεῖ δημιουργικὴ δράση, περνάει στὸ στρατόπεδο τῶν καθυστερημένων στοιχείων. Καὶ αὐτὸ πότε; "Ὅταν ὁ μέγας Βενιζέλος ὀδηγεῖ τὸ ἔθνος ἀπὸ ὑποστατοὺς δρόμους στὴν ἐπέκταση τῶν συνόρων — χρήσιμη γιὰ τὴ δράση τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων — καὶ σπάζοντας τὴν ὄνειροφαντασία τῆς κόκκινης μηλιάς, στήνει τὴν ἴδια τὴν κόκκινη μηλιά στὴν ἀληθινὴ τῆς θέση ὀρατὴ ἀπὸ ὄλους πραγματικότητα, νὰ τὴν πιᾶσης μὲ τὸ χέρι, φτάνει νὰ θῆς νὰ ἀπλώσης τὸ χέρι σου! Ὅταν ὁ μέγας αὐτὸς πραγματοποῖς, δίνει σάρκα καὶ ὄστα στὰ ὄνειρα τῆς οἰκονομικῆς ἀνθῆσεως, ὅταν τὸ μααρασμὸ τὸν μεταβάλλει σὲ ψυχικὴ ρώμη, ὅταν τὸ ραγιαδισμό καὶ τὴν ἀπελπισία τὰ μετατρέπει σὲ πίστη καὶ ἐνθουσιασμό, ὅταν τὴν ψωροκώσταινα τὴν κάνει Κράτος κι ἀπὸ τοὺς νικημένους τοῦ 97 φτάνει τοὺς νικητὲς τοῦ 12 καὶ 13, τοὺς νικητὲς τοῦ 1916—1920.

"Ὅπως ὁ ἴω. Δραγούμης, μιὰ ἄλλη μεγάλη καὶ φωτεινὴ προσωπικότητα, ἔτσι κι ὁ Ὄθων Ρουσσόπουλος ἀχρηστεύουν τὸν ἑαυτὸ τους μέσα στὸ στρατόπεδο ἀνθρώπων τοὺς ὁποῖους μὲ πείσμα καὶ μὲ πίστη, μὲ ἐνθουσιασμό καὶ μὲ αὐτοθυσίαν εἶχαν πολεμήσει στὸ παρελθόν, παλεύοντας γιὰ ἔθνικα ἰδανικά, ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ τώρα πραγματοποιοῦσαν οἱ λαϊκὲς τάξεις καὶ οἱ ἀπελεύθεροι ἀδελφοὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε. Ἡ Ἐμπορικὴ καὶ Βιομηχανικὴ Ἀκαδημία ἦταν στενωτάτα συνυφασμένη μὲ τὸν ἰδρυτὴ καὶ ἡγέτη τῆς, τὸ Ρουσσόπουλο, τὸν πρωτοπόρο καὶ νεωτεριστὴ, τὸν πνευματικὸ ἐκπρόσωπο τῆς ἀστικῆς τάξεως, τὸν ἐμπνευσμένο δημοτικιστὴ. Ἡ μετὰσταση Ρουσο-

πούλου σήμαινε, στην ούσια, έγκατάλειψη του μεγάλου του έργου. 'Η 'Εμπορική και Βιομηχανική 'Ακαδημία κατέβηκε γοργά τὰ σκαλοπάτια, γιά νά κλείση άργότερα, ένώ τó οικονομικό, κοινωνικό και πνευματικό περιβάλλον ήταν όλότελα πρόσφορο γιά τή όλοκληρωτική νίκη της.

Κανείς προοδευτικός άνθρωπος δέν μπορεί, χωρίς νά ζημιώσει τó έργο του, νά έγκαταλείψη τή θέση πού του έταξαν οί έπιστημονικές και πολιτικές του άπόψεις είτε από συμφέροντα και ύπολογισμούς, είτε από φοβίες και νευρώσεις. 'Ο πνευματικός άνθρωπος, όπως και ó πολιτικός, μπορεί νά άποτύχη σαν άτομο, άλλοι πιθανόν νά ώφεληθούν, άκόμη και οί αντίπαλοί του, τó χρέος όμως άπέναντι στο Λαό και στην 'Ιδια του τή συνείδηση του επιβάλλουν νά μείνη εκεί όπου έτάχθη. 'Η σημερινή έποχή μäs δίνει χαρακτηριστικά παραδείγματα ανθρώπων πού ó Λαός τούς κάλεσε γιά ταγούς και αυτοί στάθηκαν άνίκανοι, δειλοί, μοιραίοι, προδίδοντας τόν έαυτό τους, τó έργο τους, τó Λαό, πού πίστεψε σ' αυτούς και δόθηκεν όλοκληρωτικά σέ τóσους άγώνες και τóσες θυσίες γιά μιá ευτυχέστερη 'Ελλάδα.

*
* * *

'Η 'Εμπορική και Βιομηχανική 'Ακαδημία ύπηρεε —άν τηρηθούν οί αναλογίες χρόνου, συνθηκών και γενικής εκπαιδευτικής στάθμης—ó πρόδρομος και έμπνευστής αυτής έδω τής Σχολής. Γιά τούτο τó λόγο οί άπόφοιτοι τής 'Ακαδημίας διάλεξαν αυτό τó χώρο γιά τή σημερινή όμιλία.

'Όπως ή 'Ακαδημία, ή Σχολή μας ξεκίνησε σέ μιá έποχή έλπίδων γιά τó βιομηχανικό—και γενικότερα τó οικονομικό—μέλλον τής Χώρας. 'Όπως οί ιδρυτές τής 'Ακαδημίας δημιούργησαν ένα πρωτοποριακό 'Ιδρυμα, έτσι κι οί ιδρυτές αυτής τής Σχολής φιλοδοξούν νά τήν κάνουν πρωτοποριακό εκπαιδευτικό 'Ιδρυμα, ένα πραγματικά έλεύθερο και συγχρονισμένο πνευματικό κέντρο.

'Όπως ή 'Ακαδημία συνάντησε περιέργες και άπροσδόκητες αντιδράσεις και τήν έχθρότητα τών καθυστερημένων στοιχείων, έτσι και ή Σχολή μας συνάντησε πολεμική και άρνηση, κακολογία και μικρολογία άντι νά βρη τή στοργή και ένισχυση πού όφείλονται στά πνευματικά 'Ιδρύματα. 'Η 'Ακαδημία άντιμετώπισε τīs έπιθέσεις με τήν πίστη στο 'Ιδανικό της' με τήν 'Ιδια πίστη άντιμετώπισε τά πάντα και ή δική μας Σχολή. Πάνω άπ' όλα στέκει ó εκπαιδευτικός σκοπός της : Νά δημιουργήση έντιμους και ίκανούς έπαγγελματίες, καλούς 'Ελληνες, χρήσιμους 'Ανθρώπους, πιστούς σέ πανανθρώπινα και έλληνικά 'Ιδανικά.

Τó είπαμε κι άλλοτε. 'Η 'Ιστορία γράφει συνήθως γεγονότα πολέμων και μίσους, αίματος και καταστροφής. 'Η πρόοδος όμως συντελείται σταθερά με έργα ειρήνης και αγάπης, εργασίας και οικοδομής. Στην ειρηνική 'Ιστορία του Τόπου αυτό άναντίρρητα ξεχωριστή θέση κατέχει ή 'Εμπορική και Βιομηχανική 'Ακαδημία, τó έργο τής όποιας με αγάπη και κατανόηση θέλησα νά σκιαγραφήσω, τοποθετώντας ταυτόχρονα τó πρωτοποριακό και δημιουργικό αυτό 'Ιδρυμα μέσα στην έποχή του.